

ביאור ענין ערכין לפי החזון איש

[מבואר בסגנון ה"חברותא"]

ב. אמנם, אחרי שנאמרה לבני ישראל מצות הערכין היה מקום לומר כי האומר "ערכי עלי" הרי הוא נחשב כי שנדר בנדר הערכין כפי חוקי התורה, ומתחייב מהן נדר רגיל את חיוב הערכין שקצבה התורה. ולפי זה נמצא שאין בדין הערכין שום מצוה מעשית מיוחדת, אלא הוא ענין הנדר בלבד, שחייב לקיים נדרו שנדר לשלם את הערך שקצבה התורה.

ודבר זה קשה לאומרו, כי לפי האמור יוצא כי מצות הערכין אינה אלא כענין מצות בן סורר ומורה, לפי המאן דאמר שהוא לא היה מעולם ולא עתיד להיות, שאינו אלא למצות לימוד הפרשה וחוקותיה, שהרי חיובו הוא מצד נדר ולא חיוב חדש של מצות ערכין, ודוחק לומר שלכך התכונה התורה.

ונראה, דענין הערכין אינו מתבטא בכך שהמעריך חייב לשלם להקדש מדין נדר את הסך הקצוב בפרשת ערכין. אלא שהמעריך הרי הוא "נתפש" במצות הערכין, וכענין התפשט נזירות!

ומתחייב במצות התורה בתשלומי הערכין!

ואם לא שילם — עובר בעשה של הערכין!

ואינו עובר בלאו דבל יחל דברו, דהוי כהתנה במפורש שלא יהא נתפש בנדר!

ומיהו, לאחר שהתחייב לשלם מצד מצות הערכין, שוב איכא כל יחל אף על מצות ערכין, כיון שמתחייב בה על פי דיבורו!

א. נראה, דהא דחידשה תורה בערכין שהמתחייב בערכו של פלוני נותן דבר קצוב להקדש ולא את שויו, אין ענינו לאפוקי שלא יהא לשון הערכין כלשון הנדר הרגיל, שהוא בדמים, שמקבל עליו בנדר שישלם להקדש את שיווי דמיו של האדם, כל אחד לפי שויו. (מה שאין כן בערכין שיש לכל האנשים קיצבה קבועה).

דאם נאמר כן, שגם ענין הערכין נדר הוא, אלא שהוא חלוק מן הנדר הרגיל בלשון ובמחיר, היה בדין לומר, כי בכל הדברים שלא נאמר עליהן תורת הערכין — שיהא לשון הערך ולשון הדמים שוין, ויתן, בין שנקט לשון ערך ובין שנקט לשון נדר, את שויו של הנערך, כיון שאינו בדין ערכין מהתורה.

ודבר זה אינו נכון, שהמקבל על עצמו ערך של דבר שאינו נערך מהתורה — אינו משלם כלום!

והלכך, נראה שענין הערך בלשה"ק [בלשון הקודש, בלשון הפסוק], הוא — ערך כבוד הדבר ומציאותו, ולא ערך שיש לו ביטוי כנגד חליפין או דמים.

והלכך, בדין הוא לפי משפט הלשון, שהמקבל על עצמו לשלם דמים בערך של אדם — שלא יתן כלום, כי אין ערך ממוני למציאות האדם וכבודו אלא שניתן על זה הענין מצות הערכין, ומכח המצוה בלבד, ולא מכח התחייבות של נדר חל החיוב לשלם להקדש.